

„Ez a díj a zenekaromnak is szól”

Zenekari művész, szólista, kamarazenesz és tanár. A Szegedi Szimfonikus Zenekar koncertmestere, Kosztándi Istvánt eddigi munkásságáért idén tavasszal Liszt-díjjal jutalmazták. Véleménye szerint az elismerés az együttesének is szól, ahol majd három évtizede muzsikál, valamint a Zeneművészeti Karnak, ahol tizenöt esztendeje tanít. Nagyon boldoggá tette a kitüntetés, bár megjegyezte, általában ritkán ér egy ilyen jellegű elismerés egy vidéki muzsikust...

I Ötven esztendeje hegedül, mellette lassan már másfél évtizede tanít. Gondolt valaha arra, hogy mindezért egyszer Liszt-díjban részesül? Mit szólt mindehhez az együttes, ahol már 27 esztendeje tölti be a koncertmestéri posztot?

– Tíz éve szinte minden évben felterjesztett valaki a díjra. Először 2008-ban akkori igazgatónk, Baross Gábor. A jelölés adott szakaszában meg szokták kérdezni, hogy elfogadom-e a díjat, ha véletlenül rám esik a választás. Először nem is értettem, hogy lehet ilyet kérdezni. Hiszen ez a legrangosabb zenei díj! Létezik olyan, hogy valaki nem fogadja el? Mindig elmondtam, hogy természetesen elfogadom, de őszintén szólva soha nem reméltem, hogy valaha megkapom. Viszont már az is óriási megtiszteltetés és elismerés volt, hogy akár a zenekar, akár a Zeneművészeti Kar, vagy a zeneszerzők egyesülete, egyéb szakmai fórumok érdemesnek tartottak arra, hogy jelöljenek. Mivel egyáltalán nem számítottam rá, egészen hihetetlen volt, amikor értesítettek, hogy március 13-án legyek a Pesti Vigadóban, mert díjazott vagyok. A családom nem is merete nagyon híresztelni, hogy Liszt-díjas leszek, amíg nem kaptam a ke-

zembe a plakettet és az oklevelet róla. Megszoktuk, hogy általában ritkán ér ilyen jellegű elismerés egy vidéki muzsikust ... Én magam hosszú utat jártam be, amíg eljutottam idáig, köszönettel tartozom mindazoknak, akik ezen az úton támogattak és segítettek. Csak azért nem sorolok fel név szerint mindenkit, hogy nehegy véletlenül kihagyjak valakit. Nem akarok szerénytelennek tűnni, de úgy érzem, megérdemelten kaptam ezt az elismerést. Nyilván vannak nálam nagyobb ívű pályát befutott, ismertebb hegedűművészek – bár én magam is sokat koncerteztem a világban, itt Szegeden pedig negyedszázadnál is több ideje bizonyítok a közönség előtt, zenekari művészként, szólistaként és kamarazeneszként egyaránt. Ha nem így lenne, nem figyelt volna fel rám a szakma. Az is tény, hogy vannak még hozzám hasonló vidéki muzsikuskok, akik tudásuk legjavát adva élnek hivatásuknak, nekik is kijárna az elismerés. Most én kaptam meg. Ami azért is öröm, mert rajtam keresztül a vidéki kiemelkedő zenekari munkának is szól. A Szegedi Szimfonikus Zenekarnál én vagyok az első zenekari művész, az első zenekari tag, aki Liszt-díjas. A kollégák gratuláltak, az átvétel napján este bérletes koncertünk

volt, ott együtt ünnepeltünk a zenekarral és a közönséggel, ami fantasztikus élménnyel. Ez a díj a zenekaromnak is szól, ahol 27 éve muzsikálok, a Zeneművészeti Karnak, ahol 15 éve tanítok. Miként egyszerre vagyok berecki – mert ott születtem –, kolozsvári – mert ott faragtak belőlem jó muzsikust –, nagyváradai – mert ott kezdtem „élesben” a zenekari munkát –, és persze szegedi, mert ide köt minden, ami fontos lehet az életben.

I Mennyire fontosak a visszajelzések? Mert azt látom, díjából akad jócskán, hiszen megkapta a Szegedi Kultúráért vagy a Gregor József-díjat is...

Díjátadás – dr. Hoppál Péter, Balogh Zoltán, Kosztándi István

– Mint minden művészembert, minket, muzsikuskat is a siker, a munkánk elismerése éltet. Ez lendít előre, sarkall arra, hogy újabb és újabb feladatokat vállaljunk, bizonyítsunk önmagunk és a közönségünk előtt. Fontos a visszajelzés. Nem gondolom, hogy csak nekem, hanem mindenkinek. Valamelyest ösztönös, hogy az ember szereti látni, hogy az, amit végez, milyen fogadtatásban részesül. Tetszik másoknak, vagy nem. Nevezhetjük ezt hiúságnak, de én inkább alapvető emberi tulajdonságnak tekintem, ami az oda-vissza hatáson alapul. Ha eljátszom egy szép szólót, és ez hat a közönségre, akkor arra ösztönzi azokat, akik velem együtt átélték, hogy kifejezzék elismerésüket. Gratulálnak. Ami viszont engem arra sarkall, hogy legközelebb ismét jól, ha lehet, még jobban teljesítsek. Szerencsés vagyok, mert Szegedtől minden elismerést megkaptam, amit egy, a munkáját jól végző, a foglalkozását hivatásként megélő, tehetsége és tudása legjavát adó művészember megkaphat. Szeged igyekszik méltóképpen honorálni a kiemelt teljesítményt és ez mindig így volt, politikai szelektől függetlenül. A megbecsülést különböző díjak formájában jelzi a város, ami azért érdemleges, mert azt jelenti, figyelnek a helyi kulturális értékekre.

I Idézzük fel a kezdeteket. Hogyan került kapcsolatba a Szegedi Szimfonikusokkal? Miként sikerült elnyernie a hangversenymesteri posztot és mennyi idő elteltével fogadta be az együttest?

– A kérdést a végéről indítva: nem tudom megmondani, hogy hozzávetőlegesen mikor lettem a „román” koncertmesterből a Kosztándi István. Úgy érzem, elég hamar befogadott az együttes, ennek egyik bizonyítéka, hogy az első szegedi évadom után én lettem az Év zenésze. Nem vagyok túlságosan megosztó személyiség, feleslegesen nem balhézok, szakmai szempontból pedig teljes mértékben elfogadnak a kollégák. Azt gondolom, eléggé hiteles az, amit képviselek. Egyébbel pedig nem foglalkozom. A véletlen hozta úgy, hogy ide kerültem Szegedre, s attól kezdve úgy éreztem, ha már a sors ide irányított, itt kell megállnom a helyem, lehetőleg a legjobban. 1991-ben a Nagyváradi Állami Filharmónia tagja voltam. Feleségem kolozsvári, ott élt a családja, szeretünk volna visszakerülni oda, és épp adódott is egy esély: a kolozsvári filharmóniához koncertmestert kerestek és engem is meghívtak a próbajátéokra. Koppándi Jenővel versengtünk a posztért. Végül nem minket választottak – igaz, mást se. Jenci a Nemzeti Filharmonikusok hangversenymestere lett később, én pedig a szegedieké. A kolozsvári próbajátékkal egy időben ugyanis Szegeden is bővítették a zenekart és meghallgatást írtak ki. Abban az évben lett a szegedi zenekar igazgató-karnagya Acél Ervin, akinek vezetése alatt előtte öt évig, 1986-tól 1991-ig, a váradi zenekarnál dolgoztam. Amikor én diplomáztam, 1986-ban, nagyon nehéz volt zenekari állást kifogni. Legtöbben zenetanárok lettek a végzős zenészek közül, ráadásul többnyire Moldvában, kötelező kihelye-

zéssel. Mivel évfolyamelsőként végeztem, „elvihettem” az egyetlen felkínált zenekari állást: a váradit. Acél Ervin megismerkedésünk első pillanatától bízott bennem, segített, szinte apám helyett apám volt. Örök hálával tartozom neki mindezért. Amikor tehát átjött Szegedre, próbajátékot hirdetett több álláshelyre. Engem másodkoncertmesternek vettek fel. A próbajátékon nem más kísért zongorán, mint Pál Tamás karmester, akinek a neve fogalom a szakmában. Akkoriban inkább operazenekar volt az együttes, jóval kevesebbet koncerteztek. Aztán szépen elindult a repertoár bővítése, nőtt a szimfonikus koncertek száma, közben továbbra is elláttuk a színház zenés darabjainak kíséretét, összetett és érdekes feladataink voltak és vannak.

■ *Mi az, ami ennyi évtizeden keresztül mindig új és új impulzusokat ad az embernek?*

– Minden előadás, minden koncert más. Hiába játszom az ember mondjuk huszonötödijére Verdi Requiemjét, mert az éppen akkor ható külső körülmények – a karmester személye, a kollégák pillanatnyi lelkiállapota, a közönség összetétele, hangulata – mindig egyedié teszik az adott alkalmat. Nem lehet rutinból muzsikálni. Egyrészt emiatt nem tud unalmassá válni számomra ez a munka. Másrészt pedig ott vannak a diákjaim. Ők jelentik a folyamatos megújulást, hiszen különböző szakmai szinten lévő fiatalok kerülnek hozzám, végig kell vezetni őket a képzésen, vizsgáról vizsgára, látni, ahogy fejlődnek, motiválni őket – mindez folyamatosan új impulzusokat ad a munkás hétköznapiakban.

■ *Mennyire jelent nehéz feladatot az, hogy időről időre szólistaként is megmutassa a tudását? Vagy így érzi teljesnek a pályáját, hogy minden területen igyekszik tevékenykedni?*

– Elsősorban zenekari művésznek tartom magam, akinek mellesleg része lehet abban a szerencsében, hogy szólistaként is közönség elé állhat és kamarazenei formációkban is pódiumra léphet. A szimfonikus és a zenés színházi repertoár a zenekarral, szólistaként a versenyművek, kamarazenekearral vagy a vonósnégyesemmel a kamarazene – ez így együtt jelenti számomra a teljességet. Mivel tanítok is, mindenképpen fontosnak tartom a szóló feladatokat, hiszen az ember csak úgy lehet hiteles, ha a maga példáján mutatja azt, amit elvár a diákjától. Nem tartom túl szerencsésnek, ha valaki úgy tanít a felsőfokú képzésben, hogy ő maga nem aktív muzsikus. Ugyanakkor, egy hegedűverseny eljátszása hosszú felkészülési időszakot feltételez. Ezért, ha nem akarok lebögni a kollégák, diákjaim és a közönség előtt, akkor folyamatosan formában kell tartanom magam. Ehhez szükségem van olyan határidős feladatokra, mint a szóló fellépések.

■ *Egy korábbi beszélgetésben említette, hogy másfajta hangképzésre van szükség, ha szólistaként lép pódiumra,*

mint amikor az első pult mellől irányítja az együttes. Mit jelent ezt pontosabban?

– A szólistának, szerepéből adódóan, képesnek kell lennie arra, hogy adott pillanatban egy egész zenekart túl tudjon szárnyalni. Ez nem jelenti azt, hogy ő a leghangosabb. A különbség inkább az olyan kifejező eszközök intenzívebb használatából adódik, mint például a vibrato, vagy a „tapadósabb” jobb kéz. A koncertmesternek szerintem figyelnie kell arra, hogy úgy tudja vezetni – elsősorban a vonós – szólásokat, hogy közben játéka belesimuljon az általános hangzásba. Természetesen, ez nem vonatkozik arra az esetre, amikor zenekari szóló következik. Ilyenkor egy pillanat alatt át kell állni „szólista üzemmódba”. A koncertmesteri ténykedésnek ez az egyik legnehezebb része. A szólistának egy versenymű eljátszása során csak egyfajta feladatra kell koncentrálnia, így több ideje marad kibontakozni, bizonyítani a tudását. A zenekari szólók esetében ellenben, mire az ember felocsúdik, a szólórész már véget is ért. Ha akkor és ott, abban a néhány percben, amíg egy zenekari szóló tart, nem sikerül valami – akár technikailag, akár művésziileg –, nincs idő helyrehozni az esetleges hibát.

■ *Ahogy arról is beszélt, más a kamarazenei játék, mint a nagyzenekari, s jobban kell figyelni egymásra, másképp hallgatni a muzsikát.*

– A lényeg minden együttesbeli játék esetén ugyanaz: az odafigyelés. Minél nagyobb létszámú az együttes, annál összetettebb feladat az együttjátszás megvalósítása. Sokszor a köztünk lévő nagyobb távolság miatt nem hallunk minden szólamot kielégítően. Ezért a nagyzenekari munkában nagyon rá vagyunk szorulva a karmester munkájára, aki az egészet koordinálja saját elképzelése szerint. Ez azzal is jár sokszor, hogy a zenekari tag minden felelősséget a karmesterre hárít, csak „kézre” játszik, s nem figyel annyira az együtt játékra. Egy kamarazenekekarban, vagy még kisebb együttesben megnő az egyén szerepe és ezzel együtt a felelőssége is. Ez automatikusan gondosabb hangképzést, intonációt, nagyobb odafigyelést eredményez. A kamarazeneelés bizonyítottan jótékony hatással van a nagyzenekar színvonalának emelésében.

■ *Koncertmesterként irányítania is kell a kollégáit. Hogyan szerez érvényt az akaratának? (Mert mindeközben háromszor elnyerte az Év zenésze díjat is, a többiek szavazata alapján - tehát gondolom, népszerű a társulatban...)*

– Nem vagyok az a mindent irányítani akaró típus. Nem akarom minden áron a saját elképzeléseimet a kollégákra erőltetni. Erre ott van a karmester. A vonós kollégáimra inkább a játékkal próbálok hatni. Aki zenekarban játszott valaha, az bizonyára tudja, hogy a vonósoknál az egyik kimeríthetetlen téma a vonásózás. Szerencsére csak két irányba lehet húzni: fölfele és lefele. Ez így is sok időt vehet el a próbákból. „Tekintélyem”

talán ott nyilvánul meg, hogy nem kell minden beírt vonást szavazásra bocsátanom, vagy megmagyaráznom. Zenekarunk büszke lehet kitűnő fúvósgárdájára, ők napról napra vásárra viszik a bőruket a színpadon, vagy a zenekari árokban. Ők azok, akik szólistaként is bármikor megállnák a helyüket. A vonós gárda már heterogénebb. Akik évek óta „csak” csapatban játszanak, azoktól nem lehet elvárni, hogy virtuóz szólódarabokat kapjanak elő egyik napról a másikra. Mégis ez a tutti csapat adja a zenekari hangzás alapját és igenis megbecsülést érdemelnek! Tisztelem a kollégáimat, ha valami észrevételem van, azt igyekszem úgy megtenni, hogy ne bántsak meg senkit. Talán ezért vagyok valamilyen szinten népszerű, vagy legalábbis elfogadható.

■ *Ha már Liszt; mennyire kedvenc zeneszerző? Hogyan látja a komponista Lisztet - hiszen Ön egy másik virtuósról, hegedűművészről és zeneszerzőről írta doktori értekezését...*

– Szeretem Liszt Ferenc műveit. Gyönyörű darabokat írt zenekarra is, de ő elsősorban zongoravirtuóz volt, hegedűre pedig nagyon kevés művet fejezett be. Igazából azonban nincs kedvenc zeneszerzőm, de ha minden áron meg kellene neveznem néhányat, akkor a nevek közül nem hiányozhat Johann Sebastian Bach, Mozart, Brahms, Bartók, Kodály, Dohnányi. Róluk azonban számos tanulmány, disszertáció született Magyarországon. Amikor a doktori értekezésem témáját kerestem rájöttem, hogy van egy általam nagyra becsült huszadik századi hegedűvirtuóz – zeneszerző, zongorista, karmester –, akiről a magyar zenésztársadalom nagyon keveset tud, pedig korának egyik legelismertebb koncertező művésze, pedagógusa volt. George Enescu hegedű-zongora szonátái – ezek közül főként a harmadik „népi stílusú” szonáta –, a nemzetközi hegedű repertoár alapját képezik, tanári ténykedéséről pedig elég, ha annyit mondom: az egész Menuhin család Párizsba költözött, csak azért, hogy az ifjú Yehudi Enescu mesternél tanulhasson. A huszadik század kitűnő szólistái közül többen vallották Enescut mesterüknek: Ida Haendel, Ivry Gitlis, Christian Ferras, és a – fiatal korában repülőgép szerencsétlenségben meghalt – Ginette Neveu. Úgy hiszem, a disszertációm hiánypótló írás azok számára, akik erre a témára kíváncsiak.

■ *Hogy viszonyul korunk zenéjéhez?*

– Viszonylag gyakran van alkalmam kortárs zenét játszani. Szegeden minden évben megrendezik a Vántus István Kortárszenei Napokat, ahol rendszeresen közreműködöm, leggyakrabban a vonósnégyesemmel. Büszkén mondhatom, hogy Szegeden mi mutattuk be többek között Szöllösy András, Lendvay Kamilló, Durkó Zsolt, Pertis Jenő, Bánkóvi Gyula vonósnégyeseit, de említhetném még Madarász Iván, Csemiczky Miklós, Tóth Péter, Hollós Máté nevét is, mind olyan szerzők, akiknek műveiből előszeretettel játszom különböző összetételű

együttesekben. Budapesten is gyakran adunk elő kortárs kamarazenét. Talán ennek is köszönhető a Liszt-díjra való jelölés.

■ *Tanít, koncertmesteri feladatot végez, kamarazene-kart és vonósnégyest vezet. Mindez hogyan fér bele a 24 órába? A hangversenymesteri teendők mellett hogyan van idő a szólistai gyakorlásra?*

– Vannak nehéz időszakok. Amikor a zenekari program is zsúfolt, az egyetemen pedig éppen vizsgaidőszak van például.... De nem panaszkodom, mert én választottam ezt az életformát és szeretem csinálni. Kétségtelen, hogy mindezt nem tehetném ilyen gátlástalanul, ha még kicsik lennének a gyerekeink. A lányom 26 éves, a fiam 22, kicsit már a saját életüket élik, nem kell óvodába-iskolába hurcolászni őket, leckét tanulni velük. A tanítás fokozatosan lett része a pályámnak – ahogy nőttek a gyerekek, úgy mertem többet, s többet vállalni. A feleségem a zenekar irodáján dolgozik, néha berzenkedik ugyan, hogy kicsit sok, amit egy évadba belegyömöszölök, de alapvetően megérti, hiszen tudja, hogy mennyit dolgoztam és nélkülöztem azért, hogy hivatásszerűen hegedűlhessek. Hatévesen kerültem fel Kolozsvárra, egyedül, 600 kilométerre az otthonomtól, 12 évig voltam kollégista – talán nem kell kifejtmem, hogy mindez mennyi nehézséggel és lemondással járt... A zenekari munka és a tanítás felosztása amúgy elsősorban jó szervezés függvénye. A zenekarnál hárman vagyunk koncertmesterek, egymás között osztjuk be az adott hónap zenekari feladatait. Az óráimat pedig délutánonként tartom. Mindezek mellett a szólófeladatok már inkább a „habot jelentik a tortán”. Pedig alapvetően elég lusta ember vagyok...

■ *Hogyan készíti fel növendékeit a muzsikusi életre? Milyen ars poeticát tart a legfontosabbnak?*

– A muzsikusi pálya nagyon nehéz, tele van buktatókkal, csalódásokkal, de nagyon sok öröm forrása is egyben. Rengeteg gyakorlással, lemondással is jár. Ha azonban nem szakmaként gondolunk rá, hanem hivatásként, akkor mindezt könnyű elviselni. Tanárként megpróbálom továbbadni mindazt a tapasztalatot, amit sok év munkájával szereztem. Nagyon fontosnak tartom a kottahűséget, a minél kifogástalanabb technikai megoldásokat, a tiszta intonációt, de legfontosabb számomra a zenei formálás. Itt Szegeden nem az a jellemző, hogy koncertező szólistákat neveljünk. Célunk a Szimfonikus Zenekar művészállományának és a régió hangszertanári utánpótlásának kinevelése, mert a mostani diákok kezében van a klasszikus zene jövője.

■ *Mi a következő ötvenéves terv?*

– Szeretném megélni, aktív zenészként, hogy felépül Szegeden egy minden igényt kielégítő koncertterem. Ez minden szegedi muzsikusk álma.

R. Zs.